

KATARZYNA MICHALAK*

PRZEBIEG KONSUMENCKIEGO POSTĘPOWANIA
NIEWYPŁACALNOŚCIOWEGO (*SURENDETTEMENT
PERSONEL*) I POSTĘPOWANIA PROWADZĄCEGO
DO UWOLNIENIA OSOBY FIZYCZNEJ Z RESZTY
DŁUGÓW (*RETABLISSEMENT PERSONEL*) WE FRANCJI

Kontynuacją analizy francuskiej regulacji nadmiernego zadłużenia konsumentów¹ jest niniejszy artykuł, w którym przedstawiony zostanie przebieg konsumenc-
kich postępowań oddłużeniowych. Konsumenckie postępowanie niewypłacalności-
ciowe (*surendettement personel*) i postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby
fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*) uregulowane zostały w art.
L. 330-1 i n. kodeksu konsumenckiego (*Code de la consommation*), obowiązujące-
go aktualnie we Francji, na mocy ustawy z dnia 1 sierpnia 2003 r. n° 2003-710710
kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d'orientation
et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*). W związku z prowa-
dzonymi w Polsce pracami nad uchwaleniem ustawy regulującej zasady wspólnego
dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników będących osoba-
mi fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej², francuskie postępowania
oddłużeniowe mogą stanowić dla ustawodawcy polskiego interesujący punkt
odniesienia dla przyszłych rozwiązań.

* Autorka jest doktorantką w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego po zdaniem egzaminie sędziowskim.

¹ Por. K. Michalak: *Przesłanki wszczęcia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (surendettement personel) i postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (retablissement personel) we Francji*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2008, nr 1, s. 33.

² W dniu 24 października 2008 r. Sejm RP uchwalił rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (druk sejmowy nr 831), którego tekst, zgodnie z art. 52 regulaminu Sejmu, został przekazany Marszałkowi Senatu i Prezydentowi (por. <http://orka.sejm.gov.pl/SQL.nsf/ustawyall?OpenAgent&6&27>).

1. PRZEPISY WSPÓLNE DLA KONSUMENCKIEGO POSTĘPOWANIA NIETYPLACALNOŚCIOWEGO (*SURENDETTEMENT PERSONEL*) I POSTĘPOWANIA PROWADZĄCEGO DO UWOLNIENIA OSOBY FIZYCZNEJ Z RESZTY DŁUGÓW (*RETABLISSEMENT PERSONEL*)

Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) w zależności od stanu zadłużenia (*état d'endettement*) dłużnika może wszcząć konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personnel*) mające na celu pomoc dłużnikowi w spłacie swoich długów, albo przedstawić wniosek dłużnika, po uzyskaniu jego zgody, sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) celem wszczęcia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*). Jednakże, aby mogło zostać ogłoszone któreś z konsumenckich postępowań upadłościowych, wniosek dłużnika musi najpierw zostać przyjęty przez komisję do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), w postępowaniu w przedmiocie dopuszczalności wniosku (*vérification de recevabilité de la demande*). Jeżeli wniosek zostanie dopuszczony, komisja ustala stan zadłużenia dłużnika (*état d'endettement*) i na tej podstawie decyduje, jakie wsząć postępowanie.

Uwzględniając francuski model dwufazowego postępowania, wspólne przepisy dla konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) i postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) podzielono na fazę administracyjną przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) oraz fazę sądową przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*).

1.1. FAZA ADMINISTRACYJNA

1.1.1. POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

Wniosek o wszczęcie postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) lub postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) dłużnik składa do sekretariatu komisji do spraw upadłościowych, gdzie ma miejsce wstępna selekcja³. Celem postępowania przygotowawczego jest bowiem weryfikacja, czy wniosek spełnia przesłanki formalnoprawne, do których należą: jurysdykcja krajowa, właściwość sądu i wymogi formal-

³ Sekretariatem komisji do spraw upadłościowych jest najczęściej sekretariat lokalnego oddziału Banku Francji (*Banque de France*).

ne wniosku⁴. Sekretariat komisji jest również uprawniony do zbadania, czy dłużnik nie podlega innym postępowaniom upadłościowym prowadzonym w stosunku do przedsiębiorców (*difficultés des entreprises*)⁵. W trakcie postępowania przygotowawczego sekretariat komisji do spraw niewypłacalnościowych może żądać od dłużnika wszystkich potrzebnych dokumentów uzupełniających, jak również udzielać konkretnych porad. Sekretariat informuje również wierzycieli o długach dłużnika.

Sekretariat komisji do spraw upadłościowych, po wstępnym badaniu wniosku, wysyła dłużnikowi listem poleconym powiadomienie o powołaniu komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Następnie, zgodnie z art. L. 331–3 zd. 2 kodeksu konsumenckiego, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) zobowiązana jest, w terminie sześciu miesięcy od dnia doręczenia powiadomienia, do podjęcia decyzji o dopuszczalności wniosku (*vérification de recevabilité de la demande*)⁶.

1.1.2. POSTANOWIENIE O DOPUSZCZALNOŚCI WNIOSKU (RECEVABILITÉ DE LA DEMANDE)

Każdy wniosek dłużnika przedstawiony przez sekretariat badany jest przez komisję do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) w postępowaniu w przedmiocie dopuszczalności wniosku (*vérification de recevabilité de la demande*). Komisja bada przesłanki formalnoprawne i materialnoprawne wszczęcia konsumenckich postępowań upadłościowych. Jeżeli wątpliwości nie zostały wcześniej usunięte przez sekretariat⁷, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może wystąpić o potrzebne informacje do administracji publicznej, organizacji kredytowych i konsumenckich oraz wszystkich innych organizacji, by przedstawiły sytuację dłużnika, jak i możliwości jej poprawy. Na wniosek dłużnika komisja może wysłuchać jego albo osoby trzeciej⁸.

⁴ Więcej na temat przesłanek wszczęcia postępowań konsumenckich we Francji zob.: K. Michalak: *Przesłanki wszczęcia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego...*, *op. cit.*

⁵ Uregulowanych w ustawach z dnia: 26 lipca 2005 r., n° 2005–845 ochrona przedsiębiorstw (*sauvegarde des entreprises*) inkorporowana do kodeksu handlowego (*code de commerce*), z 1 marca 1984 r., n° 84–148 dotycząca prewencji i ugodowego rozwiązywania problemów przedsiębiorców (*relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises*), z 30 grudnia 1988 r., n° 88–1202 dotycząca przystosowywania gospodarstw rolnych do warunków ekonomicznych i socjalnych (*relative à l'adaptation de l'exploitation agricole à son environnement économique et social*) i z 25 stycznia 1985 r., n° 85–98 dotycząca postępowania naprawczego i likwidacji przedsiębiorstw (*relative au redressement et à la liquidation judiciaires des entreprises*).

⁶ Konsekwencją nieterminowego rozpatrzenia wniosku dłużnika, zgodnie z art. L. 332–5 kodeksu konsumenckiego, jest uprawnienie dłużnika do złożenia wniosku o otwarcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) bezpośrednio do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*). Ponadto, po upływie kolejnych trzech miesięcy, umownie ustalone oprocentowanie przekształca się w ustawową stopę procentową, z zastrzeżeniem, że komisja lub sędzia mogą zdecydować odmiennie.

⁷ Co w praktyce rzadko się zdarza (tak: G. Raymond, *Surendettement*, JurisClasseur Commercial, 1 czerwca 2006 r.).

⁸ W praktyce dłużnik przed samą komisją spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) jest rzadko wysłuchiwany.

Z momentem powołania komisji dłużnik wpisywany jest na listę krajowego spisu informacji o zaległościach w płatnościach osób fizycznych, które zaciągnęły kredyt dla potrzeb niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą (*fichier national recensant les informations sur les incidents de paiement caractérisés liés aux crédits accordés aux personnes physiques pour des besoins non professionnels*)⁹.

Zgodnie z art. R. 331–8 kodeksu konsumenckiego, decyzja w przedmiocie dopuszczalności wniosku (*recevabilité de la demande*) wraz z uzasadnieniem doręczana jest dłużnikowi i wierzycielom listem poleconym z jednoczesnym pouczeniem o odwołaniu do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) w terminie 15 dni od dnia doręczenia. Zażalenie powinno być złożone w sekretariacie komisji lub wysłane listem poleconym za potwierdzeniem odbioru.

1.1.3. STAN ZADŁUŻENIA (ÉTAT D'ENDETTEMENT)

Na podstawie art. L. 331–3 kodeksu konsumenckiego, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) zobligowana jest zbadać stan zadłużenia dłużnika, kierując się przede wszystkim danymi wskazanymi przez niego we wniosku. Komisja może również, zgodnie z art. R. 331–9 kodeksu konsumenckiego, opublikować w poczytnym dzienniku wezwanie wierzycieli do zgłaszania swoich wierzytelności w terminie wyznaczonym w wezwaniu.

Dłużnik informowany jest na bieżąco o przebiegu postępowania i ustalonym stanie jego zadłużenia. Jeśli dłużnik kwestionuje istnienie lub wysokość podanych przez wierzycieli wierzytelności, dysponuje terminem 20 dni, by powołać sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) w celu sprawdzenia wierzytelności (*vérification des créances*). Zgodnie z art. L. 331–4 kodeksu konsumenckiego, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) nie może sprzeciwić się takiemu wnioskowi.

W wypadku gdy wierzyciele nie zgadzają się z ustalonym przez komisję stanem zadłużenia dłużnika (*état d'endettement*), dysponują terminem 30 dni na dostarczenie komisji dowodów uprawdopodobniających ich wierzytelności. Wierzyciele ponadto muszą podać, czy dług był zabezpieczony poręczeniem i czy został przez poręczyciela zapłacony. Gdy zajdzie taka potrzeba, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może również powołać sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), by dokonał sprawdzenia wierzytelności (*vérification des créances*).

⁹ Tak zwany FICP, prowadzony przez Bank Francji (*la Banque de France*), uregulowany ustawą z dnia 6 stycznia 1978 r., loi n° 78–17 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés.

1.1.4 ZAWIESZENIE POSTĘPOWAŃ EGZEKUCYJNYCH (*SUSPENSION DES VOIES D'EXÉCUTION*)

Powołanie komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) nie powoduje z mocy prawa zawieszenia ewentualnych postępowań egzekucyjnych. W sytuacji jednakże stwierdzenia dopuszczalności wniosku (*recevabilité de la demande*) komisja może z takim wnioskiem wystąpić do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*)¹⁰, który, zgodnie z art. L. 331–5 kodeksu konsumenckiego, postanowieniem zawiesza postępowania egzekucyjne (*suspension des voies d'exécution*), jeżeli wymaga tego sytuacja dłużnika. Ponadto, na podstawie art. L. 331–5 kodeksu konsumenckiego, w pilnych wypadkach (*cas d'urgence*) wniosek o zawieszenie może być wniesiony przez przewodniczącego komisji, lokalnego przedstawiciela Banku Francji (*Banque de France*) lub samego dłużnika.

Otwarcie natomiast przez sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) prowadzi, zgodnie z art. L. 331–3–1 kodeksu konsumenckiego, do zawieszenia wszystkich postępowań egzekucyjnych (*suspension des voies d'exécution*).

1.1.5. NOWY WNIOSEK

Jeżeli za pierwszym razem wniosek o wszczęcie postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*) lub postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) zostanie odrzucony lub oddalony, dłużnik ma możliwość powtórnego wniesienia wniosku. Warunkiem jednak jest wystąpienie nowych okoliczności¹¹, przykładowo wpływających na odmienną ocenę dobrej wiary¹² lub zaostrenie sytuacji niewypłacalności¹³.

¹⁰ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 19 czerwca 2001 r.: *Juris-Data* n° 2001–010223; *Bull.civ.* 2001, I, n° 182; *Contrats concurrence consommation* (dalej w skrócie: *Contrats, conc.consom.*) 2002, komentarz 40, z głosa G. Raymond.

¹¹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 15 września 2005 r.: *Juris-Data* n° 2005–029694; *Contrats, conc.consom.* 2006, komentarz 17.

¹² Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 1 czerwca 1999 r.: *Contrats, conc.consom.* 2000, komentarz 55, Cass. 1 izba cywilna z dnia 5 stycznia 2000 r.: *Bull.civ.* 2000, I, n° 2 oraz Cass. 1 izba cywilna z dnia 5 grudnia 2000 r.: *Contrats, conc.consom.* 2001, komentarz 98.

¹³ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 7 listopada 2001 r.: *Juris Classeur périodique generale* (dalej w skrócie: *JCP G*) 2001, IV, 3027.

1.2. FAZA SĄDOWA

1.2.1. ZAGADNIENIA PROCESOWE

Postępowanie przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*) podlega generalnym regułom postępowania cywilnego i na mocy art. 16 kodeksu postępowania cywilnego (*code de la procédure civile*) jest kontradiktoryjne, a zgodnie z art. R. 332–1–2 kodeksu konsumenckiego ustne.

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), na podstawie art. R. 333–1–2 kodeksu konsumenckiego, wydaje *jugement*¹⁴ lub *ordonnance*¹⁵. *Ordonnance* wydawane jest w enumeratywnie wyliczonych w kodeksie konsumenckim wypadkach¹⁶, a w pozostałych sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) wydaje *jugement*.

Orzeczenia sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) są natychmiast wykonalne, zgodnie z art. R. 331–1–3 kodeksu konsumenckiego. W wypadku odwołania od orzeczenia sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), wniosek o wstrzymanie egzekucji może być kierowany do Przewodniczącego Sądu Apelacyjnego (*Président de la cour d'appel*). Orzeczenia sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) doręczane są dłużnikowi i wierzycielom listem poleconym za potwierdzeniem odbioru, a komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) — listem zwykłym.

1.2.2. SPRAWDZENIE WIERZYTELNOŚCI (LA VÉRIFICATION DES CRÉANCES)

Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), na podstawie art. R. 331–11 kodeksu konsumenckiego, może powołać sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), w celu sprawdzenia wierzytelności (*vérification des créances*). Z tego też względu sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) uprawniony jest z urzędu do wzywania wierzycieli do dostarczenia wszelkich dokumentów udowadniających istnienie zobowiązania¹⁷. We Francji miały bowiem miejsce wy-

¹⁴ Orzeczenie, które jednocześnie obejmuje polski „wyrok”, jak i „postanowienie kończące postępowanie w sprawie”. W tytule XIV księgi I francuskiego nowego kodeksu postępowania cywilnego *jugement* dzieli się na: *les jugements sur le fond* oraz *les autres jugements*. *Les autres jugements* dzieli się na: 1) *les jugements avant dire droit*; 2) *les ordonnances de référé*; 3) *les ordonnances sur requête*.

¹⁵ Również orzeczenie, które zbliżone jest najbardziej do polskiego postanowienia wydawanego w postępowaniach wpadkowych (incydentalnych), obejmującego kwestie procesowe (formalne).

¹⁶ Między innymi: na wniosek komisji do spraw upadłościowych (*commission de surendettement*) lub strony w sprawie ponoszenia kosztów zawiadomienia wierzycieli, jeżeli nie jest możliwe porozumienie pomiędzy stronami (art. R. 331–9 kodeksu konsumenckiego); w celu zawieszenia postępowań egzekucyjnych prowadzonych przeciwko dłużnikowi (art. R. 331–15 kodeksu konsumenckiego); w przypadku odwołania się od zalecanych przez komisję do spraw upadłościowych (*commission de surendettement*) środków zaradczych (*recommandations*) (art. R. 332–3 kodeksu konsumenckiego).

¹⁷ Tak Cass. I izba cywilna, z dnia 2 października 2001 r.: *Contrats, conc. consom.* 2002, komentarz 39, z glosą G. Raymond; *Revue trimestrielle de droit commercial* (dalej w skrócie: *RTD com.*) 2001, p. 987, z glosą G. Paisant.

padki, gdzie instytucja kredytowa nie dysponowała własnoręcznie podpisaną przez dłużnika umową kredytową¹⁸. Tymczasem, zgodnie z art. 1315 kodeksu cywilnego, to na stronie, która podnosi nieskuteczność egzekucji, ciąży obowiązek udowodnienia istnienia wierzytelności¹⁹. Sędzia komisarza (*juge de l'exécution*) może również z urzędu stwierdzić prekluzję zobowiązania.

1.2.3. ODWOŁANIA OD DECYZJI KOMISJI DO SPRAW NIEWYPŁACALNOŚCIOWYCH (*COMMISSION DE SURENDETTEMENT*)

Na podstawie art. L. 331–3 kodeksu konsumenckiego, sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) rozpoznaje wszelkie odwołania (*recours*) od decyzji komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) w przedmiocie dopuszczalności wniosku (*recevabilité de la demande*), jak i późniejszego jego kierunku. Zarówno wierzyciele, którzy kwestionują stan niewypłacalności dłużnika, są uprawnieni do wniesienia odwołania (*recours*) od decyzji komisji wszczynającej postępowanie oddłużeniowe, jak i dłużnik może skarżyć decyzję o niedopuszczalności jego wniosku. Zgodnie z art. R. 331–21 kodeksu konsumenckiego termin zaskarżenia wynosi 15 dni od dnia zawiadomienia strony o decyzji komisji. Odwołanie (*recours*) wysyła się listem poleconym za potwierdzeniem odbioru na adres sekretariatu komisji do spraw upadłościowych.

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) każdy wniosek ocenia indywidualnie i samodzielnie bada wszystkie przesłanki wszczęcia konsumenckich postępowań upadłościowych²⁰. Jednakże będąc instancją odwoławczą, nie ma możliwości wzywania dłużnika o uzupełnienie braków wniosku.

1.2.4. ODWOŁANIA OD ORZECZEŃ SĘDZIEGO KOMISARZA

Stronom od *ordonnance* sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), na podstawie art. R. 332–1–2 kodeksu konsumenckiego, przysługuje odwołanie do tej samej instancji (*recours en rétractation*), o ile przedmiotem zaskarżenia nie jest równocześnie *jugement* o wszczęciu któregoś z konsumenckich postępowań upadłościowych.

¹⁸ Tribunal d'instance (dalej w skrócie: TI) Château–Thierry, z dnia 21 czerwca 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1995, komentarz 16 oraz TI Reims, z dnia 13 września 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1994, komentarz 212.

¹⁹ Odnośnie do umowy kredytu konsumenckiego — orzeczenie Cour de Cassation 1 izba cywilna, z dnia 10 kwietnia 1996 r.: Recueil Dalloz (dalej w skrócie: D.) 1996, s. 527.

²⁰ Cass. 1 izba cywilna, z dnia 27 października 1992 r.: Contrats, conc.consom. 1993, komentarz 17 oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 6 grudnia 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1995, komentarz 41.

Natomiast, zgodnie z art. 332–1–2 kodeksu konsumenckiego, *jugement* albo nie podlega zaskarżeniu²¹, albo przysługuje od niego apelacja (*appel*) na ogólnych zasadach postępowania cywilnego do sądu wyższej instancji. Przed Sądem Odwoławczym nie jest wymagana reprezentacja przez profesjonalnych pełnomocników.

2. SZCZEGÓLNE KONSUMENCKIE POSTĘPOWANIA UPADŁOŚCIOWE

W zależności od stanu zadłużenia (*état d'endettement*), determinującego środki, jakie mogą być zastosowane w celu oddłużenia dłużnika, ustawodawca francuski przewidział dwa konsumenckie postępowania upadłościowe:

- jeżeli dłużnik znalazł się w sytuacji niezdolności spłaty długów nie pochodzących z działalności zarobkowej, które stały się wymagalne bądź wkrótce staną się wymagalne, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) kieruje wniosek w stronę ogłoszenia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*), gdzie w pierwszej kolejności komisja nakłania strony (*concilier*) do zawarcia planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*), a gdy do tego nie dojdzie — proponuje środki zaradcze (*recommandations*);
- jeżeli dłużnik znalazł się w sytuacji kwalifikowanej jako „niemożliwość sanacji” (*situation irrémédiablement compromise*), komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może za pisemną zgodą dłużnika przedstawić jego wniosek sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) celem ogłoszenia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*rétablissement personel*); wyłącznie sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) jest kompetentny do jego wszczęcia i całkowitego oddłużenia dłużnika.

2.1. KONSUMENCKIE POSTĘPOWANIE NIETYPLACALNOŚCIOWE (SURENDETTEMENT PERSONEL)

Doktryna i orzecznictwo sformułowały pewne zasady, w myśl których konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surendettement personel*) nie ma na celu uwolnienia dłużnika z długów, a jego zakończenie ma znaczenie bardziej społeczne niż ekonomiczne²². Ponieważ konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe

²¹ Tak zwany *jugement en dernier resort*.

²² Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 10 marca 1993 r.: *Contrats, conc. consom.* 1993, komentarz 141 oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 27 czerwca 1993 r.: *Bulletin d'information de la Cour de cassation* (dalej w skrócie: *Bull.*

ciowe (*surendettement personel*) nie jest postępowaniem likwidacyjnym w egzekucyjnym tego słowa znaczeniu, komisja nie jest zobligowana do przestrzegania zasady równości w zaspokajaniu wierzycieli²³. Ponadto, zgodnie z art. L. 333–1 kodeksu konsumenckiego, wykluczona jest możliwość odroczenia, zmiany lub zatarcia długu pochodzącego z obowiązku alimentacyjnego, kary lub środka karne-go²⁴. Natomiast od wejścia w życie noweli z dnia 1 sierpnia 2003 r. n° 2003–710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d’orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*), sędzia komisarz (*juge de l’exécution*) i komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) mogą również stosować środki zaradcze (*recommandations*) w stosunku do długów podatkowych.

Przed wszystkim celem komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) jest nakłanianie do pojednania (*concilier*) i zawarcia pomiędzy dłużnikiem a jego głównymi wierzycielami planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*). Dopiero gdy nie dojdzie do zawarcia planu, komisja, na wniosek dłużnika, zaleca zastosowanie środków zaradczych (*recommandations*).

Decyzje niebędącej organem sądowym komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) stają się wykonalne albo z woli stron — w przypadku podpisania przez nie planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*), albo na mocy postanowienia sędziego komisarza (*juge de l’exécution*) — gdy w braku zaskarżenia, po prostym sprawdzeniu legalności, potwierdzi zalecane środki zaradcze (*recommandations*) lub oddalając zażalenie, przychyli się do ich zasadności. W wypadku zaskarżenia decyzji komisji, sędzia komisarz (*juge de l’exécution*) jako organ odwoławczy może również zmienić i zalecić zastosowanie innego środka zaradczego (*recommandations*).

Ustawa z dnia 1 sierpnia 2003 r. n° 2003–710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d’orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*) nie zawiera w swoich dyspozycjach środków sankcjonujących instytucje udzielające kredytów, które w nierzetelny sposób sprawdzały zdolność kredytową swoich klientów. Jednakże, przepis art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego przewiduje, że komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), zalecając stosowanie konkretnych środków zaradczych (*recommandations*), powinna uwzględnić ich profesjonalny charakter.

inf.C.cass.) 1 marca 1993 r., n° 362, s. 19, oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 6 kwietnia 1994 r.: Contrats, conc. consom. 1994, komentarz 149.

²³ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 5 kwietnia 1993 r.: Bull.civ. 1993, I, n° 142.

²⁴ Wyliczenie z art. L. 333–1 kodeksu konsumenckiego zostało przez orzecznictwo zinterpretowane jako enumeratywne i stosując wykładnię *a contrario* przyjęto, że długi pochodzące z działalności gospodarczej, których artykuł ten nie wymienia, tym samym mogą podlegać odroczeniu, zmianie lub zatarciu, jeżeli strony tak zgodnie postanowią (tak Cass przed reformą z dnia 1 sierpnia 2003 r. — Cass. 1 izba cywilna, z dnia 31 marca 1992 r.: Bull. civ. 1992, I, n° 111; D. 1992, s. 317, z głosem Paisant, oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 2 grudnia 1992 r.: Contrats, conc. consom. 1993, komentarz 39; RTD komentarz 1993, s. 173; na aktualnym stanie prawnym — CA Paris, 26 października 2005 r.: Juris-Data n° 2005–286402; Contrats, conc. consom. 2006, komentarz 39).

2.1.1. PLAN ODDŁUŻENIOWY (*PLAN CONVENTIONNEL DE REDRESSEMENT*)

W celu zawarcia planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*) strony nie są związane ustawą, która jedynie przykładowo wskazuje pewne rozwiązania. Wybór środków, jakie zostaną podjęte, pozostawiono woli stron i mogą to być, przykładowo: odroczenie płatności, zmiana sposobu spłaty długów, zwolnienie z długu, zmniejszenie lub umorzenie oprocentowania, wprowadzenie zabezpieczenia, zawarcie umowy poręczenia lub zamiana poręczyciela. Ponadto, plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*) nie ogranicza się tylko do długów nie pochodzących z prowadzenia przedsiębiorstwa. Jeżeli wierzyciele zaakceptują taki plan, to może on dotyczyć również długów pochodzących z działalności gospodarczej²⁵. Wierzyciele mogą także uzależnić swoją zgodę od warunków wymienionych w planie oddłużeniowym (*plan conventionnel de redressement*), takich jak na przykład: przeprowadzka do lokalu z mniejszym czynszem lub sprzedaż samochodu. Plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*), zgodnie z art. L. 331–6 kodeksu konsumenckiego, powinien przewidywać sposób jego egzekucji, to znaczy wierzyciele muszą zaakceptować porządek pierwszeństwa należności rozłożonych w czasie, ustalić wysokość miesięcznych wpłat, jak i wszystkich innych środków uwalniających dłużnika z długów. Powinien również ustalić czas jego trwania, jednakże nie może być on dłuższy niż 10 lat²⁶. Plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*) podlega ogólnym warunkom prawa kontraktowego²⁷.

Jeśli dłużnik nie przestrzegał warunków ugody, do której się zobowiązał, plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*), zgodnie z art. R. 331–17 kodeksu konsumenckiego, staje się nieważny po upływie 15 dni od wezwania dłużnika do wykonania jego postanowień. Nieważność planu powoduje, że wierzyciele odzyskują swoje prawa do wykonania zobowiązania, w takim zakresie, jaki istniał pierwotnie. Wierzyciele w tym wypadku mogą wnieść wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, nawet w trakcie trwania postępowania przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*). Tymczasem, aby tego uniknąć, dłużnik może przed wezwaniem go do wykonania postanowień planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*) wnieść nowy wniosek o wszczęcie konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*). Nowy wniosek, aby był skuteczny, musi jednak zawierać nowe okoliczności, uzasadniające przyczyny niewykonania wcześniej zawartego planu²⁸.

²⁵ Tak Cass. I izba cywilna, z dnia 31 marca 1992 r.: Contrats, conc.consom. 1992, komentarz 146.

²⁶ Ten sam art. L. 331–6 kodeksu konsumenckiego przewiduje jednak wyjątek, dla kredytów mieszkaniowych zaciągniętych w celu zakupu lokalu dla zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, gdy wydłużenie okresu dziesięcioletniego zapobiegnie sprzedaży tego lokalu.

²⁷ Tak CA Paris, 16 października 1996 r.: Contrats, conc.consom. 1996, komentarz 40.

²⁸ Przykładowo zmniejszenie dochodów (tak Cass. I izba cywilna, z dnia 10 lipca 1995 r.: Bull.civ. 1995, I, n° 318) lub sytuacja, w której zaakceptowany plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*) nie pozostaje

2.1.2. ŚRODKI ZARADCZE (*RECOMMANDATIONS*)

Na wniosek dłużnika, po przedstawieniu przez strony swoich obserwacji, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) przedstawia sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) zalecenia zastosowania odpowiednich środków zaradczych (*recommandations*). Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może wybrać jeden lub kilka środków zaradczych (*recommandations*) wymienionych w art. L. 331–7 i art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego. Ograniczona jest jedynie, zgodnie z art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego, dziesięcioletnim maksymalnym czasem ich trwania.

Zgodnie z art. R. 331–21 kodeksu konsumenckiego, na wniosek komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), powoływany jest sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), który wyznacza posiedzenie w terminie 15 dni od dnia ogłoszenia decyzji komisji. Gdy w powyższym piętnastodniowym terminie od decyzji komisji nie zostanie wniesione odwołanie (*recours*), sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) postanowieniem podlegającym natychmiastowej wykonalności potwierdza zalecane środki zaradcze (*recommandations*) po sprawdzeniu ich zgodności z prawem. Jednakże zdaniem Sądu Kasacyjnego (*Cour de Cassation*), sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) nie może odnieść się ani do przesłanek wszczęcia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*), ani do ważności wierzytelności²⁹. W praktyce rola sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) ogranicza się do sprawdzenia, czy zalecenia komisji są zgodne z katalogiem środków zaradczych (*recommandations*) wymienionym w art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego, bez możliwości ich zmiany. Postanowienie sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) nie ma mocy powagi rzeczy osądzonej³⁰. Jeśli sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) odmawia potwierdzenia zaleceń, zwraca wniosek komisji w celu zmiany środków zaradczych (*recommandations*), lecz nie może nakazać powtórnego sprawdzenia wierzytelności³¹.

Natomiast, zgodnie z art. L. 332–2 kodeksu konsumenckiego, w wypadku wniesienia odwołania (*recours*) od zalecanych przez komisję środków zaradczych (*recommandations*), sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może tytułem zabezpieczenia wykonać którekolwiek z zaleceń komisji, celem ponownego zbadania sprawy wezwać wierzycieli, jak również sprawdzić stan wierzytelności. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) uprawniony jest również do pozyskiwania wszelkich informacji pozwalających na ocenę sytuacji dłużnika i ewentualnej jej poprawy. Decydując o zmianie środków zaradczych (*recommandations*), na podstawie art. L. 332–3

stał dłużnikowi minimalnych środków do życia (*reste à vivre*) (tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 9 czerwca 2005 r.: *Juris-Data* n° 2005–028791; *Contrats, conc.consom.* 2005, komentarz 183, z glosą G. Raymond).

²⁹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 4 maja 1999 r., *citée supra* n° 32.

³⁰ Tak Cass. 2 izba cywilna, z dnia 17 czerwca 1999 r.: *Bull.civ.* 1999, II, n° 122.

³¹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 16 czerwca 2000 r.: *Contrats, conc.consom.* 2000, komentarz 137.

kodeksu konsumenckiego, sędzieja komisarz (*juge de l'exécution*) może zastosować wszystkie lub część środków przewidzianych w art. L. 331–7 lub art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego.

Środki zaradcze (*recommandations*), uregulowane w art. L. 331–7 i art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego, można podzielić na dwie kategorie: środki dotyczące dalszej egzystencji dłużnika oraz środki dotyczące długów upadłego.

W ramach środków zaradczych (*recommandations*) dotyczących dalszej egzystencji dłużnika zostały wydzielone środki dotyczące mieszkania dłużnika i prawo do minimalnych środków do życia. Natomiast środki zaradcze (*recommandations*) dotyczące długów upadłego dzielą się na zwyczajne wymienione w art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego oraz szczególne, które mają zastosowanie, gdy zwyczajne środki są niewystarczające, by zlikwidować pasywa dłużnika³². Wymienione w art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego specjalne środki zaradcze (*recommandations*) mają zastosowanie w sytuacji, gdy niewypłacalny dłużnik pozbawiony jest jakichkolwiek dochodów lub zbywalnego majątku, który pozwoliłby mu na spłaceniu całości lub części długów.

2.1.2.1. ŚRODKI ZARADCZE (*RECOMMANDATIONS*) DOTYCZĄCE DALSZEJ EGZYSTENCJI DŁUŻNIKA

A. ŚRODKI DOTYCZĄCE MIESZKANIA DŁUŻNIKA

Jeżeli sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) wydał postanowienie o zawieszeniu postępowań egzekucyjnych (*suspension des voies d'exécution*), dłużnik ma prawo pozostać w zamieszkiwanej nieruchomości do czasu zaakceptowania planu oddłużeniowego (*plan conventionnel de redressement*), z tym że na mocy art. L. 331–5 zd. 2 kodeksu konsumenckiego — nie dłużej niż rok³³. W wypadku niezawarcia planu dłużnik, zgodnie z art. R. 331–18 kodeksu konsumenckiego, może pozostać w nieruchomości do czasu, kiedy sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) nada tytuł wykonalności zaleceniom komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*).

W sytuacji gdy egzekucja z nieruchomości nie została zawieszona, art. L. 616 kodeksu budowlanego i mieszkaniowego (*code de la construction et de l'habitation*) przyznaje dłużnikowi, którego niskie dochody kwalifikują go do uzyskania mieszkania socjalnego, prawo zachowania mieszkania, które stanowi jego główne miejsce

³² Por. CA Paris, z dnia 23 lutego 2000 r.: Contrats, conc.consom. 2001, komentarz 35, z glosą G. Raymond, RTD com. 2001, s. 734 oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 2 października 2002 r.: Contrats, conc.consom. 2003, komentarz 17, z glosą G. Raymond.

³³ Zgodnie z orzecznictwem Cour de Cassation dyspozycja tego przepisu obejmuje wyłącznie właścicieli nieruchomości i nie dotyczy zawieszenia eksmisji dłużnika–lokatora (tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 28 listopada 1995 r.: Bull.civ. 1995, I, n° 441 oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 30 maja 1995 r.: Bull.civ. 1995, I, n° 228).

zamieszkania³⁴. Gminie, która może delegować swoje uprawnienia na HLM³⁵ lub OPAC³⁶, przyznano bowiem prawo pierwokupu w przypadku zajęcia nieruchomości. Wykonanie przez gminę prawa pierwokupu pozwala w konsekwencji niewypłacalnemu dłużnikowi nadal zamieszkiwać w nieruchomości, mimo iż nie jest już jej właścicielem, i daje mu nadzieję na jej nabycie od gminy, gdy jego sytuacja finansowa ulegnie zmianie.

Natomiast w przypadku niewypłacalności dłużnika–lokatora, może on pozostać w wynajmowanym mieszkaniu, gdy sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) zastosuje środek zaradczy (*recommandations*) w postaci zawieszenia wykonalności wierzytelności (*moratoire*). Na skutek bowiem zawieszenia wykonalności wierzytelności (*moratoire*) właściciel nie może eksmitować dłużnika, pomimo iż ten nie opłacił czynszu. W celu uniknięcia eksmisji dłużnik może się również zwrócić do organizacji FSL³⁷, która pomaga pokryć koszty mieszkania³⁸. Jednakże, jeżeli dłużnik po zakończeniu okresu zawieszenia wykonalności wierzytelności (*moratoire*) nadal nie będzie płacił, wierzyciel z tej przyczyny może żądać rozwiązania umowy.

B. PRAWO DO MINIMALNYCH ŚRODKÓW DO ŻYCIA (*RESTE À VIVRE*)

Zgodnie z art. L. 331–2 kodeksu konsumenckiego, dłużnikowi przysługuje prawo do dysponowania minimalnymi środkami do życia (*reste à vivre*). Pozostawienie minimalnych środków do życia (*reste à vivre*) jest obowiązkowe. Sąd Kasacyjny (*Cour de Cassation*) zdecydował, że jeśli plan oddłużeniowy (*plan conventionnel de redressement*), zaakceptowany przez dłużnika, nie przyznał dłużnikowi minimalnych środków przewidzianych prawem, dłużnik może złożyć ponowny

³⁴ Gdy dłużnik nie spełnia warunków z art. L. 616 kodeksu budowlanego i mieszkaniowego (*code de la construction et de l'habitation*), dochodzi do licytacji nieruchomości. Opis i oszacowanie nieruchomości następuje na wniosek wierzycieli. Zgodnie z art. 697 dawnego kodeksu procedury cywilnej (*ancien Code de procédure civile*), licytacja przeprowadzana jest po publicznym ogłoszeniu, pozwalającym poinformować jak największą liczbę przyszłych uczestników. W przypadku braku zainteresowania, licytator może zwrócić się do sądu o stopniowe obniżanie ceny wywoławczej (*enchères descendantes*). Artykuł 706 dawnego kodeksu procedury cywilnej (*ancien Code de procédure civile*) przewidywał w wypadku nieobecności uczestników prawo wierzycieli do przejęcia nieruchomości, jednakże Conseil constitutionnel stwierdziła, że przepis ten jest niezgodny z francuską Konstytucją, ponieważ narusza „zasadę wolności oświadczenia woli przy nabyciu nieruchomości”, niezbędną do wykonania prawa dłużnika do swobodnego dysponowania swoim majątkiem (tak Conseil constitutionnel orzeczenie n° 98–403 Décision du Conseil constitutionnel (dalej w skrócie: DC), z dnia 29 lipca 1998 r.: Journal Officiel 31 Juillet 1998, dotycząca art. 107 ustawy z dnia 29 lipca 1998 r. dawnego kodeksu procedury cywilnej).

³⁵ *Les organismes d'habitations à loyer modéré* — prywatne lub publiczne organizacje zajmujące się zarządzaniem lub budową mieszkań spółdzielczych.

³⁶ *Les offices publics d'aménagement et de construction* — współpracujące ze Skarbem Państwa lub jednostkami samorządu terytorialnego przedsiębiorstwa zajmujące się problematyką mieszkań socjalnych.

³⁷ *Le fonds de solidarité pour le logement* — organizacja wspomagana przez samorządy terytorialne, ofiarowująca pomoc finansową osobom, które mają trudności w zapłaceniu czynszu za mieszkanie.

³⁸ W związku z powyższym może powstać pytanie, czy FSL wskutek spłaty zobowiązań dłużnika staje się z tego tytułu wierzycielem? W orzecznictwie i judykaturze francuskiej problem ten nie był do tej pory poruszany, gdyż w praktyce FSL nie żąda zwrotu pieniędzy.

wniosek o wszczęcie konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personnel*)³⁹.

Stosownie do art. R. 331–15–1 kodeksu konsumenckiego, dłużnik spłaca długi z uzyskiwanych miesięcznie dochodów, z uwzględnieniem art. L. 331–2 kodeksu konsumenckiego oraz art. R. 145–2 kodeksu pracy (*code du travail*), po odjęciu kwoty uzyskiwanej w ramach *RMI*⁴⁰.

Maksymalna wysokość *RMI* od dnia 1 stycznia 2008 r. wynosi we Francji:

Liczba dzieci	Osoba samotnie wychowująca	Para wspólnie wychowująca
0	447,91 euro	671,87 euro
1	671,87 euro	806,24 euro
2	806,24 euro	940,62 euro
Na każde dodatkowe dziecko	dotatkowo 179,16 euro	dotatkowo 179,16 euro

Zdaniem Sądu Kasacyjnego (*Cour de Cassation*), jeśli niewypłacalny dłużnik pozostaje w związku małżeńskim, należy zsumować dochody również drugiego małżonka, aby oszacować, jaka część podlega zajęciu przez wierzycieli⁴¹. Przeciwna sytuacja zachodzi, gdy dłużnik pozostaje w konkubinacie, gdyż konkubenci nie są solidarnie odpowiedzialni za długi związane ze wspólnym prowadzeniem gospodarstwa domowego i każdy z nich musi odrębnie złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości⁴².

Ponadto, uregulowania szczegółowe⁴³, w ramach pomocy i solidarności społecznej, przewidują pomoc państwa w przypadku, gdy dłużnik nie płaci rachunków za wodę, gaz, elektryczność lub telefon, umożliwiając mu dalsze korzystanie z powyższych usług.

Dłużnik, zgodnie z art. L. 312–1 kodeksu finansowego (*code monétaire et financier*), ma również prawo do otwarcia w banku, na poczcie lub w *Trésor public* rachunku bankowego (*compte de dépôt*), uprawniającego do przelewania pieniędzy na konto⁴⁴. Otwarcie rachunku następuje na pisemny wniosek dłużnika, po zadeklarowaniu, że nie dysponuje żadnym innym rachunkiem. Odmowa otwarcia rachunku bankowego (*compte de dépôt*) musi być udzielona na piśmie i doręczona uprawnionemu listem poleconym za poświadczeniem odbioru. W sytuacji odmowy, upraw-

³⁹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 9 czerwca 2005 r.: Juris-Data n° 2005–028791; Contrats, conc.consom. 2005, komentarz 183, z głosem G. Raymond.

⁴⁰ Tak zwany *montant de l'allocation de revenu minimum d'insertion*, czyli wysokość pomocy socjalnej, jaka przysługuje od Państwa dla osób najuboższych.

⁴¹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 12 lutego 2002 r.

⁴² Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 2 maja 2001 r.: JCP G 2002, II, 10009, z głosem R. Cabrillac.

⁴³ Między innymi art. R. 115–1 i R. 261–1 kodeksu działań socjalnych i rodzinnych (*Code l'action sociale et des familles*).

⁴⁴ Rozwiązanie to podyktowane było założeniem, iż również osoba niewypłacalna powinna mieć możliwość szybkiego dostępu do pieniędzy. Tymczasem wpis niewypłacalnego dłużnika do rejestru dłużników niewypłacalnych (*fichier des mauvais payeurs*) mógł w konsekwencji spowodować nie tylko odmowę udzielenia kredytu, ale również zamknięcie wszystkich rachunków bankowych dłużnika.

nionemu przysługuje wniosek do Banque de France, by wyznaczył organizację kredytową lub oddział finansowy poczty, celem otwarcia rachunku bankowego (*compte de dépôt*).

2.1.2.2. ŚRODKI ZARADCZE (*RECOMMANDATIONS*) DOTYCZĄCE DŁUGÓW DŁUŻNIKA

A. ZWYCZAJNE ŚRODKI ZARADCZE (*RECOMMANDATIONS*) DOTYCZĄCE DŁUGÓW DŁUŻNIKA

Zmiana sposobu spłaty długu (*rééchelonnement de paiement des dettes*). Stosownie do art. L. 331–7, 1° kodeksu konsumenckiego komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może zalecić zmianę spłaty długów każdego rodzaju (*rééchelonnement de paiement des dettes*). Spłata długu może być zmieniona w różny sposób, a to miesięczna wysokość spłaty może zostać zmniejszona, jak również spłata części długu może zostać odroczone. Jednakże odroczenie spłaty nie może trwać dłużej niż 10 lat i nie dłużej niż połowę okresu, jaki pozostał do spłaty długu. Jeżeli data wymagalności wierzytelności już upłynęła, odroczenie nie może przekroczyć połowy okresu jej wymagalności.

Zaliczenie spłaty na kapitał. Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) uprawniona jest do zmiany zasady przewidzianej w art. 1254 kodeksu cywilnego, według której wierzyciel wpłatę na poczet danego długu może zaliczyć przede wszystkim na związane z tym długiem odsetki. Zgodnie bowiem z treścią art. L. 331–7, 2° kodeksu konsumenckiego, komisja może zalecić zaliczenie wpłaty dłużnika od razu na kapitał. Jednakże zmiana zasad może dotyczyć jedynie wierzytelności wymagalnych bądź takich, które wkrótce staną się wymagalne⁴⁵.

Zmniejszenie stopy odsetek. Jeśli sytuacja dłużnika tego wymaga, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), na podstawie art. L. 331–7, 3° kodeksu konsumenckiego, może w specjalnie uzasadnionej decyzji⁴⁶ zalecić zmniejszenie stopy odsetek od wierzytelności odroczonej lub wymagalnych⁴⁷, z wyłączeniem wierzytelności wygasłych⁴⁸. Zmniejszeniu mogą ulec

⁴⁵ Sąd Kasacyjny (*Cour de Cassation*) w odniesieniu do wierzytelności wcześniej zaspokojonych wyłączył taką możliwość — Cass. I izba cywilna, z dnia 31 marca 1992 r.: Bull.civ. 1992, I, n° 103; D. 1992, s. 160.

⁴⁶ Tak Cass. I izba cywilna, z dnia 27 października 1992 r.: D. 1992, s. 278, oraz Cass. I izba cywilna, z dnia 1 czerwca 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1994, komentarz 186.

⁴⁷ Tak Cass. I izba cywilna, z dnia 31 marca 1992 r.: Bull.civ. 1992, I, n° 103; D. 1992, s. 160.

⁴⁸ Tak Cass. I izba cywilna, z dnia 14 listopada 1995 r.: Contrats, conc.consom. 1996, komentarz 14 oraz Cass. 2 izba cywilna z dnia 18 września 2003 r.: Bull.civ. 2003, II, n° 286; Revue des procédures collectives (dalej w skrócie: Rev.proc.coll.) 2004, n° 7, s. 376, z głosem S. Gjidara–Decaix.

również odsetki niższe niż odsetki ustawowe⁴⁹, a nawet możliwe jest ich całkowite zlikwidowanie⁵⁰. Jedynym ograniczeniem jest, że komisja nie może zaproponować odsetek wyższych niż odsetki ustawowe.

Zmniejszenie długu zaciągniętego na zakup nieruchomości w części, jaka pozostała po jej sprzedaży. Zgodnie z art. L. 331–7, 4° kodeksu konsumenckiego, zastosowanie tego środka zaradczego (*recommandations*) możliwe jest, gdy wystąpią łącznie następujące okoliczności:

- instytucja kredytowa⁵¹ udzieli dłużnikowi pożyczki/kredytu na zakup nieruchomości zabezpieczonej hipoteką;
- nastąpi sprzedaż (przymusowa lub z wolnej ręki) nieruchomości stanowiącej główne miejsce zamieszkania dłużnika⁵²;
- dług z tytułu udzielonej pożyczki/kredytu zostanie częściowo spłacony ze środków uzyskanych ze sprzedaży nieruchomości⁵³; jednakże sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) nie może zmienić porządku pierwszeństwa spłaty wierzycieli uprzywilejowanych⁵⁴;
- wniosek dłużnika o wszczęcie postępowania złożony został w terminie dwóch miesięcy od wezwania go do zapłaty części długu pozostałej po sprzedaży nieruchomości, chyba że w tym terminie została powołana komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), co spowodowało wstrzymanie biegu terminu.

Komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może nawet całkowicie umorzyć dług pozostały do spłaty z tytułu zaciągniętej pożyczki/kredytu na zakup nieruchomości⁵⁵. Zalecając ten środek zaradczy (*recommandations*), komisja zobowiązana jest w sposób szczególny umotywić swoją decyzję. Komisja, podejmując decyzje, może się wyłącznie kierować zdolnością dłużnika do spłaty długu pozostałego po sprzedaży nieruchomości⁵⁶. Sąd Kasacyjny (*Cour de Cassation*) zakazał bowiem, by były brane pod uwagę względy słuszności⁵⁷ czy ewentualne sankcjonowanie nierzetelnej instytucji kredytowej⁵⁸.

⁴⁹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 1 czerwca 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1994, komentarz 186.

⁵⁰ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 12 stycznia 1994 r.: D. 1994, s. 339, z glosą Paisant.

⁵¹ Dotyczy ona instytucji kredytowych w rozumieniu *Code monétaire et financier* (tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 15 czerwca 1999 r.: Bull.civ. 1999, I, n° 204; Contrats, conc.consom. 1999, komentarz 169).

⁵² Główne miejsce zamieszkania dłużnika to miejsce, w którym dłużnik mieszka co najmniej od trzech lat — tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 19 marca 1999 r.: Bull.civ. 1999, I, n° 168; Contrats, conc.consom. 1999, komentarz 151, z glosą G. Raymond oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 15 lipca 1999 r.: JCP G 2000, II, 10397, z glosą Dagorne–Labbé. Nie jest też głównym miejscem zamieszkania domek letniskowy dłużnika.

⁵³ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 11 października 1994 r.: JCP E 1994, pan. 1326. oraz CA Angers, 9 maja 1994 r.: RTD komentarz 1994, s. 555, z glosą Paisant.

⁵⁴ Tak CA Paris, 25 listopada 1994 r.: Contrats, conc.consom. 1995, komentarz 42.

⁵⁵ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 13 czerwca 1995 r.: Bull.civ. 1995, I, n° 261.

⁵⁶ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 13 października 1993 r.: Contrats, conc.consom. 1994, komentarz 16, z glosą G. Raymond.

⁵⁷ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 3 stycznia 1996 r.: D. 1996, s. 52.

⁵⁸ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 17 maja 1993 r.: Bull.civ. 1993, I, n° 179.

Według Sądu Kasacyjnego (*Cour de Cassation*), sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może zredukować spłatę kredytu pozostałego po sprzedaży nieruchomości, tylko w przypadku, gdy nieruchomość, którą dłużnik nabył za pomocą kredytu, była przez niego zamieszkiwana⁵⁹. Nie można więc zredukować spłaty, gdy nieruchomość została nabyta przez biuro nieruchomości. Możliwość zmniejszenia pożyczki/kredytu zaciągniętej na zakup nieruchomości nie rozciąga się na poręczyciela, nawet jeżeli spłacił on dług upadłego⁶⁰. Tak samo rozwiedziony małżonek nie jest beneficjentem zalecenia z art. L. 331–7, 4° kodeksu konsumenckiego, nawet jeżeli jest dłużnikiem solidarnym z tytułu pożyczki/kredytu, gdyż jest to środek stosowany *ad personam*, a nie co do wierzytelności⁶¹.

B. SPECJALNE ŚRODKI ZARADCZE (*RECOMMANDATIONS*) DOTYCZĄCE DŁUGÓW DŁUŻNIKA

Zawieszenie wykonalności wierzytelności (*moratoire*). Zgodnie z art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może zalecić zawieszenie wykonalności (*moratoire*) wszystkich lub tylko części długów niewypłacalnego dłużnika na okres nie dłuższy niż dwa lata. Jest to maksymalny okres i również sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) nie może przekroczyć tego terminu⁶². Zawieszenie wykonalności wierzytelności (*moratoire*) pociąga za sobą wstrzymanie biegu odsetek od skapitalizowanych odsetek, chyba że sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) postanowi inaczej. Zgodnie z dyspozycją art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego, odsetki mogą być naliczane tylko od kwoty głównej, z tym że nie mogą być wyższe niż odsetki ustawowe. Po upływie okresu zawieszenia wykonalności wierzytelności (*moratoire*) komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) ponownie analizuje sytuację dłużnika i jeżeli nie uległa ona zmianie — albo proponuje częściowe umorzenie wierzytelności (*effacement partiel des créances*), albo postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*).

Częściowe umorzenie wierzytelności (*effacement partiel des créances*). Zgodnie z art. L. 331–7–1 kodeksu konsumenckiego, jeżeli po upływie okresu zawieszenia wykonalności wierzytelności (*moratoire*) dłużnik jest nadal niewypła-

⁵⁹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 15 lutego 2000 r.: Bull.civ. 2000, I, n° 50.

⁶⁰ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 15 lipca 1999 r.: Bull.civ. 1999, I, n° 248, oraz Cass. 1 izba cywilna, z dnia 28 marca 2000 r.: Bull.civ. 2000, I, n° 107.

⁶¹ Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 6 listopada 2001 r.: Contrats, conc.consom. 2002, komentarz 20, z głosem G. Raymond.

⁶² Tak Cass. 1 izba cywilna, z dnia 10 marca 2005 r.: Juris–Data n° 2005–027500; Contrats, conc.consom. 2005, komentarz 143.

calny, komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) może zalecić umorzenie części wierzytelności (*effacement partiel des créances*), z wyjątkiem tych, które zostały spłacone przez poręczyciela lub dłużnika solidarnego. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) i komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) decydują, które długi podlegają umorzeniu, przy czym nie są związani zasadą równego zaspokojenia wszystkich wierzycieli. Częściowe umorzenie wierzytelności (*effacement partiel des créances*) stosowane jest z bardzo dużą ostrożnością, dbając w szczególności o interesy wierzycieli, tak by w rezultacie nie spowodować ich niewypłacalności⁶³.

2.2. POSTĘPOWANIE PROWADZĄCE DO UWOLNIENIA OSOBY FIZYCZNEJ Z RESZTY DŁUGÓW (*RETABLISSEMENT PERSONEL*)

Postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*) toczy się w całości przed sędzią komisarzem (*juge de l'exécution*). Jeżeli sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), na którymkolwiek etapie postępowania, stwierdzi, że dłużnik nie znajduje się w sytuacji kwalifikowanej jako niemożliwość sanacji (*situation irrémédiablement compromise*), odsyła wniosek dłużnika przed komisję do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), celem ponownej analizy wniosku i podjęcia konsumenckiego postępowania niewypłacalnościowego (*surendettement personel*)⁶⁴. Jeżeli jednak zaistniały przesłanki ogłoszenia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*), sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) wydaje postanowienie o jego otwarciu (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablisement*) i zarządza publikacją w *BODAC*⁶⁵.

Ponadto, sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), po wydaniu postanowienia o otwarciu postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablisement*), może wyjątkowo, gdy możliwe jest uniknięcie likwidacji, sporządzić plan zawierający środki zaradcze (*recommandations*) wymienione w art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego, zamknąć postępowanie z powodu niewystarczających aktywów (*clôture pour insuffisance d'actif*) lub ogłosić likwidację (*liquidation judiciaire*) i powołać likwidatora (*liquidateur*).

⁶³ Ponadto, brana jest również pod uwagę okoliczność, iż środki zastosowane względem dużych organizmów kredytowych nie zawsze mają ten sam skutek względem małych przedsiębiorców lub właścicieli nieruchomości.

⁶⁴ To odesłanie do komisji jest najczęściej spowodowane różną oceną stopnia niewypłacalności (*surendettement*) lub dobrej wiary dłużnika (*bonne foi*), ale nie można również wykluczyć niespodziewanej poprawy sytuacji finansowej dłużnika.

⁶⁵ *Bulletin officiel des annonces commerciales* — urzędowy monitor ogłoszeń gospodarczych.

2.2.1. POSTANOWIENIE O OTWARCIU POSTĘPOWANIA (*JUGEMENT PRONONÇANT L'OUVERTURE DE LA PROCÉDURE RETABLISSEMENT*)

Zgodnie z art. L. 332–6 kodeksu konsumenckiego, sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) wzywa w terminie jednego miesiąca dłużnika i wierzycieli na posiedzenie otwierające postępowanie (*audience d'ouverture*) celem ich przesłuchania. Posiedzenie ma na celu umożliwienie sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) ocenę podstaw ogłoszenia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*), a w szczególności czy dłużnik znajduje się w sytuacji kwalifikowanej jako niemożliwość sanacji (*situation irrémédiablement compromise*) i czy jest w dobrej wierze (*bonne foi*). Zarówno dłużnik, jak i wierzyciele, będąc stronami postępowania, wzywani są listem poleconym za potwierdzeniem odbioru, natomiast inne osoby oraz komisja do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) powiadamiani są listem zwykłym⁶⁶. Jeżeli sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) odmawia ogłoszenia postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*), zwraca wniosek komisji do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*), na podstawie art. L. 332–2 kodeksu konsumenckiego.

Postanowienie o otwarciu postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablissement*) publikowane jest w *BODAC*, w terminie 15 dni od jego wydania, a w przypadku powołania zarządcy (*mandataire*) — w terminie 15 dni od otrzymania przez niego postanowienia. Otwarcie postępowania, na mocy art. L. 332–6 kodeksu konsumenckiego, prowadzi do zawieszenia wszystkich postępowań egzekucyjnych (*suspension des voies d'exécution*) prowadzonych przeciwko dłużnikowi, z wyjątkiem tych, które obejmują długi alimentacyjne.

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), wydając postanowienie o otwarciu postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablissement*), może równocześnie powołać zarządcę (*mandataire*), przeprowadzić ankietę socjalną (*enquête sociale*)⁶⁷ lub wywiad socjalny dłużnika (*suivi social*)⁶⁸.

2.2.1.1. ANKIETA (*ENQUÊTE SOCIALE*) I WYWIAD SOCJALNY (*SUIVI SOCIAL*)

Zgodnie z art. L. 332–6 kodeksu konsumenckiego sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) w celu uzyskania informacji o sytuacji dłużnika i jego rodziny może

⁶⁶ Obowiązek informowania komisji do spraw upadłościowych (*commission de surendettement*) związany jest z prowadzonymi statystykami, jak również ma za zadanie tworzenie adekwatniejszego porozumienia pomiędzy tymi dwoma organami.

⁶⁷ W formie kwestionariusza dłużnik odpowiada na konkretne pytania.

⁶⁸ Jest bardziej szczegółową formą niż ankieta, ma na celu przedstawienie życia dłużnika.

zlecić sporządzenie ankiety socjalnej (*enquête sociale*) lub wywiadu socjalnego dłużnika (*suiivi social*). W pewnym sensie ankieta socjalna (*enquête sociale*) może być również sposobem informowania dłużnika o jego prawach⁶⁹. Wywiad socjalny dłużnika (*suiivi social*) ma wymiar głównie symboliczny, ponieważ żaden środek nie został w rzeczywistości przewidziany do jego przeprowadzenia.

2.2.1.2. POWOŁANIE I KOMPETENCJE ZARZĄDCY (*MANDATAIRE*)

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), jeżeli istnieje majątek dłużnika, pozwalamy na zaspokojenie całości lub części długów dłużnika⁷⁰, na mocy art. L. 332–6 kodeksu konsumenckiego, może powołać zarządcę (*mandataire*). Ważnym kryterium przy powoływaniu zarządcy (*mandataire*) jest obciążenie pracą sekretarzy sądowych (*greffe*)⁷¹, gdyż jeśli sędzia nie powoła zarządcy (*mandataire*), to na nich spadną wszystkie obowiązki. Ponadto, powołanie zarządcy (*mandataire*) zwiększa pasywa dłużnika, gdyż na mocy art. R. 332–13 kodeksu konsumenckiego jest on zobowiązany do pokrycia jego wynagrodzenia. Jednakże sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), w przypadku niewystarczających środków dłużnika, kosztami tymi może obciążyć Skarb Państwa.

Zarządca (*mandataire*) wybierany jest ze stałej listy, na której znajdują się, oprócz zarządców (*mandataire*), likwidatorzy i komornicy⁷², kuratorzy, organizacje socjalne lub konsumentów⁷³. Lista sporządzona jest przez prokuratora (*procureur de la République*).

2.2.1.3. SPORZĄDZENIE SPISU WIERZYTELNOŚCI

Podstawowym zadaniem zarządcy (*mandataire*) jest sporządzenie spisu wierzytelności przysługujących przeciwko dłużnikowi.

Zgodnie z art. R. 332–16 kodeksu konsumenckiego, wierzyciele, w terminie dwóch miesięcy od momentu publikacji otwarcia postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablissement*) w *BODAC*, zobowiązani są do przedstawienia swoich wierzytelności zarządcy (*mandataire*)⁷⁴. Powyższa deklaracja

⁶⁹ Wielu bowiem spośród dłużników potrzebuje pomocy ekonomiczno-socjalnej.

⁷⁰ Tak Tribunal d'instance (dalej w skrócie: TI) Niort, 7 kwietnia 2004 r.: Contrats, conc.consom. 2004, komentarz 102, z głosem G. Raymond; Rev.proc.coll. 2004, n° 8, s. 376, z głosem S. Gjidara.

⁷¹ Będący wykwalifikowanym pracownikiem sądowym.

⁷² Likwidatorzy i komornicy mogą być wybrani na zarządcę (*mandataire*) jedynie pod warunkiem, że nie prowadzili wcześniej postępowania przeciwko dłużnikowi.

⁷³ Organizacje wybierają spośród swoich członków te osoby, które będą pełniły funkcję zarządcy (*mandataire*). Jednakże nie wystarczy być tylko członkiem stowarzyszenia, Prokurator Generalny wymaga, aby była to osoba, która ma kwalifikacje prawnicze lub ekonomiczne.

⁷⁴ Lub sekretarzowi sądowemu (*greffe*), jeśli zarządca (*mandataire*) nie był wyznaczony.

cja wierzytelności, na podstawie art. R. 332–17 kodeksu konsumenckiego, powinna wskazywać, oprócz kwoty głównej, odsetki i udzielone zabezpieczenia, a ponadto wskazanie pochodzenia wierzytelności oraz dotychczasowego sposobu jej dochodzenia. Niezłożenie w wyznaczonym okresie deklaracji przez wierzyciela oznacza, że zostaje on wykluczony z postępowania. Wierzyciel może jednak w terminie sześciu miesięcy od otwarcia postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure rétablissement*) złożyć wniosek do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) o przywrócenie terminu. Wniosek, zgodnie z art. R. 332–18 kodeksu konsumenckiego, powinien zawierać powody uzasadniające brak deklaracji w ustawowym terminie, które oceniane są przez sędziego. Jednakże jeżeli wierzyciel nie był zgłoszony przez dłużnika przed komisją do spraw niewypłacalnościowych (*commission de surendettement*) lub jeżeli nie był zawiadomiony o posiedzeniu w celu otwarcia postępowania, sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) musi uchylić wykluczenie wierzyciela⁷⁵.

2.2.1.4. BILANS EKONOMICZNY I SOCJALNY SYTUACJI DŁUŻNIKA (*BILAN ÉCONOMIQUE ET SOCIAL DE LA SITUATION DU DÉBITEUR*)

Na podstawie dokonanego spisu wierzytelności, zarządca (*mandataire*) zobowiązany jest sporządzić bilans ekonomiczny i socjalny sytuacji dłużnika (*bilan économique et social de la situation du débiteur*). Zarządca (*mandataire*) zobowiązany jest wyszczególnić również wszystkie okoliczności wpływające na nieważność lub bezskuteczność przysługujących względem dłużnika wierzytelności. Ma on również za zadanie gromadzić oprócz danych ekonomicznych dane dotyczące sytuacji socjalnej samego dłużnika.

Zgodnie z art. L. 332–8 kodeksu konsumenckiego, zarządca (*mandataire*) w terminie czterech miesięcy od powołania wysyła sporządzony bilans zwykłym listem do sędziego komisarza (*juge de l'exécution*), a listem poleconym za potwierdzeniem odbioru do wierzycieli⁷⁶. Co najmniej 15 dni przed przewidzianym posiedzeniem, wierzyciele i dłużnik przedstawiają sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) swoje zastrzeżenia listem poleconym za potwierdzeniem odbioru. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) ustala ostateczny stan wierzytelności po rozpatrzeniu ewentualnych zastrzeżeń.

Zgodnie z art. R. 332–13 kodeksu konsumenckiego, koszty analizy ekonomicznej i socjalnej sytuacji dłużnika (*bilan économique et social de la situation du débiteur*) pokrywane są tytułem kosztów sądowych przez Skarb Państwa.

⁷⁵ Brak wskazania wierzyciela obciąża również dłużnika, który może być uznany za działającego w złej wierze.

⁷⁶ Istnieje nieścisłość pomiędzy terminem czterech miesięcy wyznaczonym dla zarządcy (*mandataire*) do sporządzenia bilansu i terminem sześciu miesięcy dla przywrócenia terminu do zgłoszenia wierzytelności.

2.2.2. PRZEBIEG POSTĘPOWANIA PROWADZĄCEGO DO UWOLNIENIA OSOBY FIZYCZNEJ Z RESZTY DŁUGÓW (RETABLISSEMENT PERSONEL)

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) po wydaniu postanowienia o otwarciu postępowania (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablisement*) może w zależności od posiadanych przez dłużnika aktywów:

- w celu uniknięcia likwidacji — sporządzić plan zawierający środki zaradcze (*recommandations*) wymienione w art. L. 331–7 kodeksu konsumenckiego⁷⁷;
- zamknąć postępowanie z powodu niewystarczających aktywów (*clôture pour insuffisance d'actif*), co prowadzi do umorzenia wszystkich długów dłużnika⁷⁸ z wyjątkiem długów wyłączonych z postępowania na mocy art. L. 333–1 kodeksu konsumenckiego, w szczególności długów alimentacyjnych;
- ogłosić likwidację (*liquidation judiciaire*) i powołać likwidatora (*liquidateur*), co prowadzi do natychmiastowego pozbawienia dłużnika zarządu nad swoim majątkiem, na czas trwania całego postępowania; dłużnikowi pozostaje jedynie legitymacja czynna do wszczęcia procesu w sprawach o charakterze ściśle osobistym⁷⁹, nawet jeżeli takie postępowanie miałyby wpływ na majątek dłużnika⁸⁰.

Kontrowersje wzbudziła głośna sprawa Trybunału w Rennes⁸¹, który wykorzystując lukę w prawie, w tym samym dniu wydał dwa orzeczenia — jedno o otwarciu (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablisement*), a drugie o zamknięciu z powodu niewystarczających środków (*clôture pour insuffisance d'actif*)⁸². Sąd Kasacyjny (Cour de Cassation)⁸³ negatywnie wypowiedział się odnośnie do tej praktyki, podnosząc, że zgodnie z tekstem ustawy sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może ogłosić zamknięcie postępowania z powodu niewystarczających środków (*clôture pour insuffisance d'actif*), tylko gdy wcześniej ustali stan zadeklarowanych wierzytelności. Powyższy problem został aktualnie rozstrzygnięty przez ustawodawcę francuskiego, ustawą z dnia 20 grudnia 2007 r. n° 2007–1787 dotyczącą uproszczenia prawa (*relative à la simplification du droit*), gdyż na mocy dodanego art. L. 332–6–1 kodeksu konsumenckiego, obydwie orzeczenia o otwarciu (*jugement prononçant l'ouverture de la procédure retablisement*) i zamknięciu (*clôture pour insuffisance d'actif*) mogą zostać podjęte tego samego dnia.

⁷⁷ Zgodnie z art. L. 332–10 kodeksu konsumenckiego na wniosek zarządcy (*mandataire*).

⁷⁸ Przez wygaśnięcie objętych tym postępowaniem wierzytelności.

⁷⁹ Na przykład naruszenie dóbr osobistych, prawa do nazwiska, wizerunku lub życia prywatnego.

⁸⁰ Również tylko dłużnik uprawniony jest do działania przed sądem w celu otrzymania świadczenia alimentacyjnego na podstawie art. 205 i n. kodeksu cywilnego (*code civil*).

⁸¹ TI Rennes, 12 juill. 2004 [2 jugements]: Contrats, conc.consom. 2004, comm. 147, z głosem G. Raymond.

⁸² Przypadki powyższej praktyki zdarzały się również w innych sądach; por. TI Lorient, 18 janv. 2005 et TGI Paris, 20 oct. 2004: Contrats, conc.consom. 2005, comm. 75, 4 jugements, obs. G. Raymond.

⁸³ Tak Cass., avis, 24 juin 2005: Juris-Data n° 2005–029148: Contrats, conc.consom. 2005, comm. 179.

2.2.2.1. WYZNACZENIE I OBOWIĄZKI LIKWIDATORA (LIQUIDATEUR)

Likwidator (*liquidateur*) mianowany jest przez sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) z tej samej stałej listy co zarządca (*mandataire*) i wynagradzany jest ze zbywalnych aktywów dłużnika, na tych samych warunkach co zarządca (*mandataire*). Zgodnie z art. L. 332–8 kodeksu konsumenckiego zarządca (*mandataire*) może być wyznaczony przez likwidatora (*liquidateur*)⁸⁴. Likwidator (*liquidateur*) nie może nabyć sam ani przez osobę trzecią żadnego składnika z majątku dłużnika, a przy wykonywaniu swej funkcji musi działać z należytą starannością i w interesie obu stron. Jego obowiązkiem jest spieniężyć majątek dłużnika zarówno ruchomy, jak i nieruchomy, w okresie 12 miesięcy⁸⁵. Likwidator (*liquidateur*) może w celu likwidacji majątku dłużnika dokonać sprzedaży z wolnej ręki (*vente amiable*) albo zarządzić licytację (*vente forcée*) zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji cywilnej (*procédure civile d'exécution*).

2.2.2.2. SPRZEDAŻ Z WOLNEJ RĘKI (VENTE AMIABLE)

Sprzedaż z wolnej ręki (*vente amiable*) oznacza spieniężenie majątku dłużnika, w szczególności sprzedaż nieruchomości, bez przeprowadzenia licytacji publicznej. Również dłużnik nie jest pozbawiony inicjatywy do sprzedaży swojego majątku⁸⁶, bowiem likwidator (*liquidateur*) jest wystarczającym gwarantem praworządności postępowania. W szczególności likwidator (*liquidateur*) w każdej chwili może odrzucić propozycje dłużnika, gdy ten zaproponuje za niską cenę sprzedaży.

2.2.2.3. WYŁĄCZENIA SPOD LIKWIDACJI

Stosownie do art. L. 332–8 kodeksu konsumenckiego nie podlegają likwidacji (*liquidation*) należące do dłużnika przedmioty niezbędne do życia codziennego, jak również przedmioty niezbędne do prowadzenia działalności zawodowej.

⁸⁴ Co w praktyce jest słusznym rozwiązaniem, gdyż taki zarządca (*mandataire*) dobrze orientuje się w sytuacji dłużnika.

⁸⁵ Zgodnie z art. R. 332–35 kodeksu konsumenckiego może otrzymać prolongatę terminu.

⁸⁶ Dłużnik pozbawiony jest zarządu, jednakże może składać propozycje, w jaki sposób najefektywniej spieniężyć jego majątek.

2.2.2.4. LICYTACJA NIERUCHOMOŚCI (VENTE FORCÉE DES IMMEUBLES)

Licytacja nieruchomości (*vente forcée des immeubles*) podlega tym samym zasadom jak egzekucja z nieruchomości uregulowana w kodeksie postępowania cywilnego⁸⁷. Jedyne kilka rozwiązań szczegółowych zostało przewidzianych w art. R. 332–26 i n. kodeksu konsumenckiego. Stosownie do art. R. 332–27 kodeksu konsumenckiego, do wyłącznych kompetencji sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) należy, na wniosek likwidatora (*liquidateur*), ustalenie wysokości ceny i istotnych warunków licytacji nieruchomości. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) może również dokonać wyceny nieruchomości, a w wypadku nieskutecznej licytacji może zezwolić na jej sprzedaż poniżej ceny wywoławczej.

2.2.2.5. PODZIAŁ SUMY UZYSKANEJ Z LIKWIDACJI (RÉPARTITION DU PRIX)

Gdy wszystkie przedmioty zbywalne zostaną sprzedane, likwidator (*liquidateur*) dokonuje podziału uzyskanych kwot (*répartition du prix*) według rangi zabezpieczeń. Postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personnel*) nie zmienia zasad ogólnych pierwszeństwa zabezpieczeń rzeczowych, w szczególności hipoteki. Tym samym wierzyciel hipoteczny w przypadku sprzedaży nieruchomości zostanie zaspokojony w pierwszej kolejności⁸⁸.

Zgodnie z art. L. 332–8 kodeksu konsumenckiego, likwidator (*liquidateur*) powinien dokonać podziału sumy uzyskanej z likwidacji (*répartition du prix*), bez oczekiwania na orzeczenie sędziego komisarza (*juge de l'exécution*). W sytuacji braku wierzycieli uprzywilejowanych, całość uzyskanej sumy podlega równemu podziałowi⁸⁹. Gdy w sprawie jest więcej niż jeden wierzyciel, likwidator (*liquidateur*) w terminie miesiąca od momentu ostatniej sprzedaży wysyła listem poleconym za potwierdzeniem odbioru projekt planu podziału (*projet de répartition*) dłużnikowi i wszystkim wierzycielom. Adresatom przysługują zarzuty (*contestations*) przeciwko planowi podziału (*projet de répartition*) w terminie 15 dni od jego otrzymania. W przypadku braku zarzutów (*contestations*) uznaje się, że plan został zatwierdzony. Jeżeli zarzuty (*contestations*) zostały wniesione, likwidator (*liquidateur*) najpierw

⁸⁷ Art. 673 i n. dawnego kodeksu postępowania cywilnego (*l'ancien Code de procédure civile*).

⁸⁸ W praktyce przy zabezpieczeniach na nieruchomościach to notariusz dokonuje podziału sumy uzyskanej w wyniku sprzedaży nieruchomości. W przypadku zabezpieczeń na nieruchomościach, podział sumy uzyskanej z licytacji należy do likwidatora.

⁸⁹ Ze sprzedaży nieruchomości według art. 283 do art. 293 dekretu z dnia 31 lipca 1992 r. n° 92–755 *instituant de nouvelles règles relatives aux procédures civiles d'exécution pour l'application de la loi n° 91–650 du 9 juillet 1991 portant réforme des procédures civiles d'exécution*, a ze sprzedaży nieruchomości według art. 140 do 151 dekretu z dnia 27 grudnia 1985 r. n° 85–1388 *relatif au redressement et à la liquidation judiciaires des entreprises*.

próbuje dojść do porozumienia odnośnie do kolejności i spłat wierzycieli. Jeżeli porozumienie zostanie osiągnięte, likwidator spłaca wierzycieli zgodnie z postanowieniami porozumienia, bez kontroli sędziego komisarza (*juge de l'exécution*). Natomiast w sytuacji braku zgody, zarzuty (*contestation*) rozpoznaje sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), który ostatecznie decyduje o podziale kwot uzyskanych z likwidacji majątku dłużnika (*répartition du prix*).

2.2.2.6. RAPORT LIKWIDATORA (*RAPPORT DU LIQUIDATEUR*)

Likwidator (*liquidateur*), stosownie do art. L. 332–8 i R. 332–36 kodeksu konsumenckiego, w terminie trzech miesięcy po dokonaniu likwidacji majątku dłużnika, zobowiązany jest sporządzić i przedstawić sędziemu komisarzowi (*juge de l'exécution*) szczegółowy raport obejmujący wszystkie czynności podjęte w celu likwidacji majątku dłużnika wraz z podziałem sumy uzyskanej z likwidacji (*répartition du prix*). Raport składa u sekretarza sądowego (*greffe*). Tymczasem żaden przepis ustawy nie upoważnia sędziego komisarza (*juge de l'exécution*) do wznowienia działań likwidatora (*liquidateur*). Mając powyższe na względzie, stwierdzić należy, że likwidator (*liquidateur*) ponosi odpowiedzialność jedynie względem wierzycieli, w przypadku gdy wniosą zarzuty (*contestations*) przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z likwidacji (*projet de répartition*).

2.2.2.7. ZAMKNIĘCIE POSTĘPOWANIA (*CLÔTURE DE LA PROCÉDURE*)

Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*), w przypadku gdy likwidacja majątku dłużnika pozwoliła na zaspokojenie wszystkich wierzycieli upadłego, postanowieniem ogłasza zamknięcie postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*jugement de clôture de la procédure de rétablissement*). Jednakże, o wiele częściej, sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) wydaje postanowienie o zamknięciu postępowania z powodu niewystarczających aktywów (*clôture pour insuffisance d'actif*). Bez względu, czy wierzyciele zostali zaspokojeni czy nie, postanowienie o zamknięciu postępowania (*clôture de la procédure*) powoduje umorzenie (*effacement*) wszystkich długów upadłego nie pochodzących z działalności gospodarczej. W konsekwencji dłużnik zostaje uwolniony ze wszystkim swoich zobowiązań, a gdy został mu jakiś majątek, jest on w pełni jego właścicielem. Sędzia komisarz (*juge de l'exécution*) ma możliwość zarządzenia środków kontrolnych, takich jak wywiad socjalny, jednakże w praktyce nie mają one żadnego znaczenia.

Orzeczenie o zamknięciu postępowania (*jugement de clôture de la procédure de rétablissement*) jest zaskarżalne apelacją (*appel*) i podlega wpisowi do *FICP*.

2.3. PODSUMOWANIE — EWENTUALNE WNIOSKI DLA POLSKIEGO USTAWODAWCY

Nie przesądzając modelu polskiej upadłości konsumenckiej, warto wskazać we francuskim postępowaniu upadłościowym na określone kwestie, zasługujące na uwagę polskiego ustawodawcy.

Przed wszystkim, analizując ewolucję francuskiego ustawodawstwa w zakresie upadłości konsumenckiej, stwierdzić należy, iż niewystarczające okazało się konsumenckie postępowanie niewypłacalnościowe (*surenndettement personel*). Dlatego z dniem 1 sierpnia 2003 r. ustawą n° 2003–710 kierowanie i programowanie dla miast oraz urbanistyczna renowacja (*d'orientation et de programmation pour la ville et la rénovation urbaine*) wprowadzono odrębne postępowanie prowadzące do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów (*retablissement personel*), które poprzez likwidację majątku dłużnika pozwala na całkowite uwolnienie go z długów. Zmiana ta została wymuszona sytuacją ekonomiczno–społeczną we Francji, gdzie coraz więcej konsumentów nie mogło spłacić swoich zobowiązań. W Polsce, gdzie zadłużenie gospodarstw domowych jest coraz wyższe, uzasadnione jest stworzenie takiego postępowania, które również umożliwi niewypłacalnym dłużnikom, pod pewnymi warunkami, całkowite umorzenie ich długów. W tym celu w dniu 24 października 2008 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zgodnie z którą postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej ma zostać uregulowane w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze⁹⁰ jako jedno z postępowań odrębnych. Postępowanie to prowadzone będzie według stosowanych odpowiednio przepisów o postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego, by tą drogą spieniężyć majątek upadłego i zaspokoić należności wierzycieli. W ustawie przewidziano również, że po przeprowadzeniu likwidacji masy upadłości i po zaspokojeniu wierzycieli z funduszków masy upadłości, jeżeli pozostaną wierzytelności niezaspokojone, sąd będzie na wniosek upadłego orzekał o planie spłaty wierzytelności niezaspokojonych w okresie nie dłuższym niż pięć lat⁹¹. Po wykonaniu przez upadłego obowiązków wynikających z planu spłaty wierzycieli, sąd wyda postanowienie o umorzeniu niezaspokojonych zobowiązań upadłego objętych planem spłaty oraz o zakończeniu postępowania upadłościowego⁹².

⁹⁰ Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.

⁹¹ Rozwiązanie to, bazujące na prawie niemieckim i austriackim, w założeniach ma chronić prawa wierzycieli. Zakres spłat będzie zależeć od możliwości zarobkowych dłużnika, wysokości niezaspokojonych wierzytelności i realności ich zaspokojenia.

⁹² Tak uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, druk sejmowy nr 831, dostępne na stronie internetowej <http://orka.sejm.gov.pl/SQL.nsf/ustawyall?OpenAgent&6&27>.

Ustawodawca polski powinien ponadto rozważyć, czy wzorem francuskiego ustawodawcy nie przewidzieć przed likwidacją majątku dłużnika postępowania bazującego na ugodzie dłużnika z wierzycielami. Powyższe rozwiązanie pozwałoby w przypadkach osób mniej zadłużonych zaoszczędzić wysokie koszty postępowania prowadzącego do uwolnienia osoby fizycznej z reszty długów. Uchwalona ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przyjmuje natomiast, że niecelowe byłoby prowadzenie w tych sprawach postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu. To postępowanie nie odpowiada bowiem istocie upadłości konsumenckiej, a do tego wywoływałoby negatywne konsekwencje w postaci nadmiernej komplikacji postępowania, co prowadziłoby do przewlekłości i wzrostu jego kosztów⁹³. Podzielając pogląd, że przewidziane dla przedsiębiorców, uregulowane w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu nie odpowiada postępowaniom konsumenckim, wskazać niestety należy, że uchwalona ustawa nie przewidziała innego sądowego postępowania na bazie ugody. Ewentualne postępowanie zmierzające do zawarcia ugody pomiędzy dłużnikiem i wierzycielami nie powinno być sformalizowane, przeciwnie — powinno w sposób relatywnie szybki i efektywny pozwolić stronom na osiągnięcie kompromisu.

Na uwagę ustawodawcy polskiego zasługuje również brak uregulowania w prawie francuskim zakazu ponownego ogłoszenia upadłości konsumenckiej. Dłużnik może kilkakrotnie składać wniosek o ogłoszenie upadłości i to zarówno w sytuacji oddalenia pierwotnego wniosku — wskutek braku którejkolwiek z przesłanek, jak i w przypadku, gdy już wcześniej w stosunku do niego było prowadzone postępowanie oddłużeniowe. Uchwalona ustawa o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje, że okres między oddłużeniami nie może być krótszy niż lat 10. Przyjęcie terminu dziesięcioletniego związane jest z tym, że jest to w polskim prawie podstawowy termin przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych (art. 118 k.c.)⁹⁴. Rozwiązanie to należy uznać za trafne, gdyż ustanowiono rozsądną granicę, by oddłużanie w tym trybie nie było zbyt częste, a jednocześnie nie zakazano ogłoszenia upadłości w stosunku do tych osób, które drugi raz w życiu stały się niewypłacalne na skutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności⁹⁵.

Powyższy szkic przebiegu francuskich konsumenckich postępowań upadłościowych z natury rzeczy jest skrótowy, jednakże jako przykład ustawodawstwa europejskiego może stanowić ważny głos w dyskusji na temat ukształtowania pożądaných zmian w Polsce.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Zakaz ponownego ogłoszenia upadłości mógłby bowiem narazić się na zarzut naruszenia art. 32 Konstytucji RP (prawa do równego traktowania przez władze publiczne).